

AUDİT 2025, 2 (48), səh. 17-28.
AUDIT 2025, 2 (48), pp. 17-28.
АУДИТ 2025, 2 (48), стр. 17-28.

DOI: 10.59610/bbu2.2025.2.2

Mürsəlov Vüsal Zülfüqar oğlu,
müəllim, doktorant,
Bakı Biznes Universiteti,
E-mail: vusalmursalovbbu@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-8315-6648>
© Mürsəlov V.Z., 2025

UOT: 657.37:334.012.63(479.24)
JEL: M41, L26, G32, H25

KOS SUBYEKTLƏRİNDƏ BEYNƏLXALQ MALİYYƏ HESABATI STANDARTLARININ TƏTBİQİNİN İQTİSADI EFFEKTİLƏRİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi – Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərində IFRS-in tətbiqinin iqtisadi nəticələrini təhlil etmək, üstünlük və çətinlikləri qiymətləndirmək və onun istifadəsini optimallaşdırmaq üçün həll mexanizmi təklifi vermək.

Tədqiqatın metodologiyası – araşdırmada Azərbaycanda KOS-ların maliyyə hesabatlarından işlənmiş datanın təhlili və sahibkarlarla aparılan sorğu və müsahibələrə əsaslanan qarışıq metodlardan istifadə olunmuşdur.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti – tədqiqatın təklif edəcəyi həll mexanizmləri mühasiblər və KOS menecerləri üçün MHBS-nin faydalarını maksimum dərəcədə artırmaq və eyni zamanda onun problemlərini effektiv şəkildə həll etmək üçün praktiki anlayışlar təqdim edir. Bu anlayışlar KOS-ların rəqabət qabiliyyətini artırmaq, onların sürətlə qloballaşan bazarda inkişaf edə bilmələrini təmin etmək üçün çox vacibdir. Bundan əlavə, tədqiqat vergi tənzimləmələri kimi məqsədyönlü dəstək mexanizmləri vasitəsilə MHBS-nin qəbulunu asanlaşdırmaqda hökumətin roluna dair praktiki tövsiyələr təklif edir.

Tədqiqatın nəticələri – araşdırmada Azərbaycan KOS-larında MHBS-in tətbiqinin üç əsas iqtisadi effekti müəyyən edilmişdir: maliyyə şəffaflığının artırılması, kredit qabiliyyətinin yüksəldilməsi və investisiya imkanlarının genişləndirilməsi. Lakin, KOS-lar maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlarını tətbiq etmək üçün mövcud kadrların təlimə cəlb olunmasının yüksək öhdəlik xərcləri və IFRS bilikləri yüksək olan kadrların çatışmamazlığı və ya yüksək əmək haqqı tələbi kimi manelərlə rastlaşır.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – bu araşdırma Azərbaycan KOS-larında IFRS tətbiqinin iqtisadi təsirini öyrənən ilk tədqiqatlardan biridir. Tədqiqatın elmi yeniliyi, Azərbaycanda KOS-lar üçün BMHS-in iqtisadi təsirlərinin ilk dəfə sistemli şəkildə qiymətləndirilməsində, tətbiq zamanı qarşıya çıxan spesifik çətinliklərin müəyyənləşdirilməsində, bu çətinliklərin aradan qaldırılması üçün effektiv siyasət və strategiyaların hazırlanmasında, həmçinin KOS-ların global maliyyə bazarlarına inteqrasiyasına təsirin araşdırılmasında özünü göstərir.

Açar sözlər: MHBS, KOS, maliyyə hesabatı, iqtisadi effektlər, şəffaflıq, investisiya.

GİRİŞ

Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartları (BMHS) maliyyə hesabatlarında şəffaflıq, investorların ölkəyə cəlb olunması, kredit əlçatanlığı və obyektivliyi təmin etmək üçün dünya miqyasında qəbul olunmuş prinsiplər təklif edir. Kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri (KOS) Azərbaycanın iqtisadiyyatının mühüm hissəsini təşkil edərək iqtisadi böyümə, işsizliyin aradan qaldırılması və ümumi daxili məhsulun formalaşmasında əsas rol oynayan sahələrdən biridir. Bu standartlar, qlobal iqtisadi integrasiyanı təşviq edərək, maliyyə hesabatlarının beynəlxalq miqyasda eyniləşdirilməsinə şərait yaradır. Xüsusilə qlobal maliyyə bazarlarına çıxışı asanlaşdırmaq üçün şəffaf maliyyə hesabatları vacibdir.

KOS-ların iqtisadi potensialının tam istifadə olunması üçün şəffaf maliyyə idarəetməsinin təmin edilməsi istiqamətində ölkəmizdə bir sıra tədbirlər görülməkdədir. Azərbaycan Respublikası şəffaf və standart maliyyə hesabatlarının vacibliyini dərk edərək, KOS-ların BMHS standartlarına tədricən keçid etməsinə təşviq edir. BMHS-in tətbiqi yalnız yerli iqtisadiyyatı deyil, eyni zamanda beynəlxalq investorların cəlb olunmasını və qlobal maliyyə bazarlarına integrasiyanı da dəstəkləyir. Bu tələb beynəlxalq maliyyə bazarlarına integrasiyanı gücləndirməklə yanaşı, beynəlxalq audit təşkilatlarının etimadını doğruldacaq maliyyə hesabatlılığını da artırmağı hədəfləyir. Son illər ölkəmizdə Dövlət İmtahan Mərkəzi tərəfindən təşkil olunan PMS (Peşəkar Mühəsib Sertifikatı) imtahanlarının əsas məqsədi, məhz ölkədəki mühəsiblərin beynəlxalq standartları mənimsəməsi və tətbiq etməsinə hesablanıb.

Mövcud ədəbiyyatlar IFRS-in iqtisadi inkişafda oynadığı çevik rolu vurğulayır. Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartları (BMHS) və BMHS-yə şərhlərdəki araşdırmalar, IFRS-in maliyyə hesabatları keyfiyyətini artırdığını və transsərhəd investisiyaları asanlaşdırdığını göstərir. Dövlət Statistika Komitəsinin və Mərkəzi Bankın məlumatlarına nəzər yetirəndə görürük ki, Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlıq subyektləri (KOS) iqtisadiyyatın mühüm tərkib hissəsini təşkil edir. KOS-ların iqtisadiyyatdakı payına gəldikdə, 2019-cu ildə qeyri-neft sektoru üzrə ümumi daxili məhsulun (ÜDM) formalaşmasında kiçik sahibkarlıq subyektlərinin xüsusi çəkisi 6,2% təşkil etmişdir. Bununla yanaşı, KOS-lar məşğulluğun təmin edilməsində də mühüm rol oynayır. 2019-cu ildə kiçik sahibkarlıq subyektlərində çalışan işçilərin sayı 87,166 nəfər olmuşdur.

Bu rəqəmlər göstərir ki, Azərbaycanda KOS-lar iqtisadiyyatın inkişafında və məşğulluğun təmin edilməsində əhəmiyyətli rol oynayır. Ədəbiyyatı təhlil etdikdə, Azərbaycanda KOS-ların müasir problemlərinin yetəri qədər araşdırılmadığı qənaətinə gəlmək olur.

Azərbaycan iqtisadiyyatının liberallaşdırılması və rəqabət qabiliyyətinin artırılması istiqamətində aparılan islahatlar çərçivəsində maliyyə şəffaflığı və hesabatlılıq xüsusi yer tutur. Bu kontekstdə Kiçik və Orta Sahibkarlıq subyektlərinin (KOS) MHBS-ə keçidi aktual məsələ olaraq qalır. MHBS-lərin tətbiqi təkcə hesabat strukturunu deyil, həm də strateji qərarların effektivliyini artırır. Məqalənin məqsədi bu prosesin iqtisadi nəticələrini analiz etmək və real tövsiyələr təqdim etməkdir.

Metodologiya

Araşdırma qarışıq metodlara əsaslanır:

1. Kvantitativ Analiz: KOS-ların maliyyə göstəriciləri və əmək bazarı təhlil edilib.
2. Keyfiyyət Analizi: KOS idarəçiləri ilə müsahibələr aparılıb, onların bu istiqamətdə çətinlikləri qeydə alınıb. Həll mexanizmlərinin mümkünlüyü təhlil olunub, KOS-lardakı

AUDIT 2025, 2 (48), səh. 17-28.

AUDIT 2025, 2 (48), pp. 17-28.

АУДИТ 2025, 2 (48), стр. 17-28.

idarəçilərin və mühasiblərin təklifləri nəzərə alınıb. KOBİA-nın və Dövlət Məşğulluq Agentliyinin bu istiqamətdə apardığı işlər və gələcək perspektivlər diqqətə alınıb. KOS-ların maliyyə hesabatlarının təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədqiqat aparılıb və mövcud təhlil nəticələri cədvəllərdə və qrafiklərdə təqdim olunub.

Azərbaycanda kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərinin (KOS) iqtisadiyyatda və ümumi daxili məhsulda (ÜDM) payının artırılması strateji hədəflərdən biridir. Mövcud məlumatlara görə, 2019-cu ildə KOS-ların ÜDM-dəki payı 24,6% təşkil edirdi. 2020-ci ildə isə qeyri-neft/qaz sektoru üzrə ÜDM-də KOS-ların payı 23,7% olmuşdur. 2021-ci ildə KOS-ların qeyri-neft ÜDM-də payı 26,6%-ə yüksəlmişdir (11). Azərbaycanın strateji inkişaf planında bu faizin 35-ə yüksəldilməsi hədəflənib.

Dövlət Məşğulluq Agentliyi Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyi (KOBİA) KOS-ların iqtisadiyyatda rolunun artırılması istiqamətində müxtəlif tədbirlər həyata keçirirlər. Bu tədbirlər arasında KOS-ların maliyyə resurslarına çıxışının asanlaşdırılması, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və sahibkarlıq fəaliyyətinin təşviqi kimi addımlar yer alır. Məsələn, 2018-2021-ci illər arasında KOS subyektlərinin sayı 45% artaraq 360 minə yaxın olmuşdur.

KOS-ların Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarını (IFRS) tətbiq etməsi müəyyən çətinliklərlə müşayiət olunur. Bu çətinliklərdən biri də ixtisaslı mühasiblərin yüksək əmək haqqı tələbləridir. Bir çox Kiçik və orta sahibkarlıq subyektlərində sahibkarlarla görüşdə mövcud vəziyyəti təhlil edərkən maraqlı məqamların şahidi oldum. Apardığım sorğulardan sonra orta kəmiyyət ölçüsü olaraq müəyyən etdim ki, IFRS standartlarını bilən bir mühasibin minimum əmək haqqı gözləntisi təxminən 2000 AZN təşkil edir. Çünki namizəd bu biliklərə nail olmaq üçün PMS ACCA F3, F7, F9 kimi beynəlxalq və yerli mühasibatlıq sertifikatları əldə edərək, həm bu təlimlərə ciddi vəsait sərf edib qarşılığını görmək istəyir, həm də qazandığı bu sertifikatlar onun əmək bazarında real dəyərini artırır. Lakin KOS-lar belə yüksək məvacibləri ödəməkdə çətinlik çəkirlər. Bu səbəbdən, KOS-lar daha az təcrübəli və ya ixtisaslı mühasiblərlə işləmək məcburiyyətində qalırlar ki, bu da maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinə təsir göstərir (7, s. 190).

Bu problemin həlli üçün KOS-ların mühasibatlıq sahəsində kadr potensialının artırılması, mühasiblərin peşəkar inkişafının dəstəklənməsi və IFRS standartlarının tətbiqi üçün texniki dəstəyin təmin edilməsi vacibdir. Eyni zamanda, dövlət qurumları və peşəkar təşkilatlar tərəfindən KOS-lara yönəlik təlim və məsləhət xidmətlərinin genişləndirilməsi də bu sahədəki problemlərin aradan qaldırılmasına kömək edə bilər. KOBİA, Dövlət Məşğulluq Agentliyi, KOS-larda çalışan əməkdaşların təlimlərə cəlb olunması kimi müştərək bir layihə hazırlayaraq, həm KOS-ların maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinin artırılmasını təmin edə bilərlər, həm də ölkədə bu sahədə kadr potensialının gücləndirilməsinə nail ola bilərlər. Bu islahat kifayət qədər böyük vəsait tələb etdiyi üçün, KOS-ların rəhbərliklərinin də layihəyə cəlb olunması, prosesi sürətləndirə bilər. Belə ki, təlimlərin təşkil olunması üçün tələb olunan vəsaitin bir hissəsini KOS-lar öz üzərinə götürə bilərlər. Dünya təcrübəsində də müəssisələr yüksək məvacib tələbi olan işçiləri cəlb etməkdənsə, mövcud kadr potensialını təlimlərə cəlb edərək daha da produktiv nəticəni az büdcə ilə təmin edə bilirlər və bu prosesdə maraqlı tərəf olurlar. Bu təlimlərin effektivliyini artırmaq üçün mühasiblər və digər maliyyə sahəsində çalışan əməkdaşlar üçün xüsusi proqramlar və sertifikatlaşdırma kursları təşkil edilə bilər. Həmçinin, peşəkar inkişafın dəstəklənməsi məqsədilə beynəlxalq təcrübələrdən yararlanmaq və yerli mütəxəssislərlə əməkdaşlıq etmək əhəmiyyətlidir. KOS-ların rəhbərləri bu təşəbbüslərə dəstək verərək, müəssisələrində

AUDİT 2025, 2 (48), səh. 17-28.

AUDIT 2025, 2 (48), pp. 17-28.

АУДИТ 2025, 2 (48), стр. 17-28.

maliyyə hesabatlarının dəqiqliyini və şəffaflığını artırmağa yönəlik müsbət təsir göstərə bilirlər. Nəticə etibarilə, bu cür islahatlar yalnız KOS-ların maliyyə vəziyyətinin yaxşılaşmasına deyil, eyni zamanda iqtisadiyyatın ümumi dayanıqlılığının gücləndirilməsinə də töhfə verəcəkdir.

MHBS-lər qlobal maliyyə sistemində informasiya açıqlığının və etibarlılığın təmin olunmasında mühüm vasitədir. Bu standartlar kiçik müəssisələrə də eyni əsasda hesabat vermə imkanı yaradaraq onların bazarda mövqeyini gücləndirir. Azərbaycanda bu keçid mərhələli şəkildə həyata keçirilmiş və 2021-ci ildən daha geniş tətbiq sahəsi qazanmışdır (3, s. 67).

İşğaldan azad edilmiş Qarabağ bölgəsində iqtisadi fəaliyyətin bərpası zamanı MHBS-in tətbiqi əlavə üstünlüklər yaradır. Yeni müəssisələrin yaradılmasında şəffaf maliyyə hesabatı həm yerli, həm də xarici investorların marağını artırır. Bu, regional inkişafı yanaşı, ölkə üzrə ümumi iqtisadi sabitliyə də müsbət təsir edir.

KOS-larda mühasibatlıq və maliyyə hesabatlarının keyfiyyətinin artırılması, ölkə iqtisadiyyatına müsbət təsir göstərəcək. Maliyyə şəffaflığının yüksəlməsi investorlara daha etibarlı məlumat verərək, investisiya mühitini yaxşılaşdıracaq. KOS-ların inkişafı yeni iş yerlərinin yaranmasına və iqtisadi artımın sürətlənməsinə səbəb olacaq. Maliyyə şəffaflığının artması vergilərin düzgün ödənməsini təmin edərək dövlət büdcəsinə əlavə gəlirlər gətirəcək. Bu islahatlar iqtisadiyyatın dayanıqlı inkişafını dəstəkləyəcək. Hərçənd ki, KOS-ların növbəti hədəfi kiçik yox məhz iri sahibkarlıq subyekti olmaqdır.

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi və Təhsil İnkişaf Fondu tərəfindən təşkil edilən maarifləndirici proqramlar, xüsusilə bölgələrdə MHBS biliklərinin yayılmasında önəmlidir. 2023-cü ildən etibarən “Rəqəmsal Mühasibatlıq” layihəsi ilə bölgələrdə 400-dən çox sahibkar təlimə cəlb olunmuşdur. Bu cür təşəbbüslər kadr hazırlığını da stimullaşdırır (12).

Türkiyə, Estoniya və Polşa kimi ölkələrdə MHBS-in tətbiqi geniş təlim proqramları və vergi güzəştləri ilə dəstəklənmişdir. Azərbaycanda da bu mexanizmlərin daha sistemli tətbiqi zəruridir. Məsələn, Türkiyədə MHBS tətbiq edən KOS-lara vergi endirimi tətbiq edilir. Bu yanaşma müəssisələri daha şəffaf və beynəlxalq standartlara uyğun hesabatlılığa təşviq edir. Estoniyada isə dövlət tərəfindən maliyyə dəstəyi və texniki yardım göstərilir ki, bu da KOS-ların MHBS-ə keçidini asanlaşdırır. Polşa təcrübəsində isə audit və məsləhət xidmətlərinə çıxış imkanları genişləndirilmişdir. Bu ölkələrin uğurlu təcrübələri göstərir ki, dövlətin aktiv iştirakı və stimullaşdırıcı tədbirləri MHBS-in effektiv tətbiqində mühüm rol oynayır. Azərbaycan da bu təcrübələrdən faydalanaraq daha məqsədyönlü proqramlar həyata keçirməlidir (9).

Problem və maneələr

MHBS-in tətbiqi zamanı bir sıra ciddi çətinliklər və struktur problemlər müşahidə olunur. Ən vacib maneələr sırasında aşağıdakılar yer alır:

- İxtisaslı kadr çatışmazlığı – Maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlara uyğun şəkildə tərtib olunması xüsusi bilik və bacarıqlar tələb edir, lakin KOS-larda bu sahədə mütəxəssis çatışmazlığı kəskin şəkildə hiss olunur.

- Proqram təminatı xərcləri – Müasir maliyyə proqram təminatları, xüsusilə MHBS tələblərinə uyğun olan sistemlər kifayət qədər baha başa gəlir və bu da kiçik müəssisələr üçün əlavə maliyyə yükü yaradır.

- Hüquqi bazanın qeyri-müəyyənliyi – MHBS-in tətbiqinə dair yerli normativ-hüquqi aktlarda bəzi boşluqlar və qeyri-müəyyənliklər mövcuddur ki, bu da müəssisələr üçün çətinliklər yaradır.

AUDİT 2025, 2 (48), səh. 17-28.

AUDIT 2025, 2 (48), pp. 17-28.

АУДИТ 2025, 2 (48), стр. 17-28.

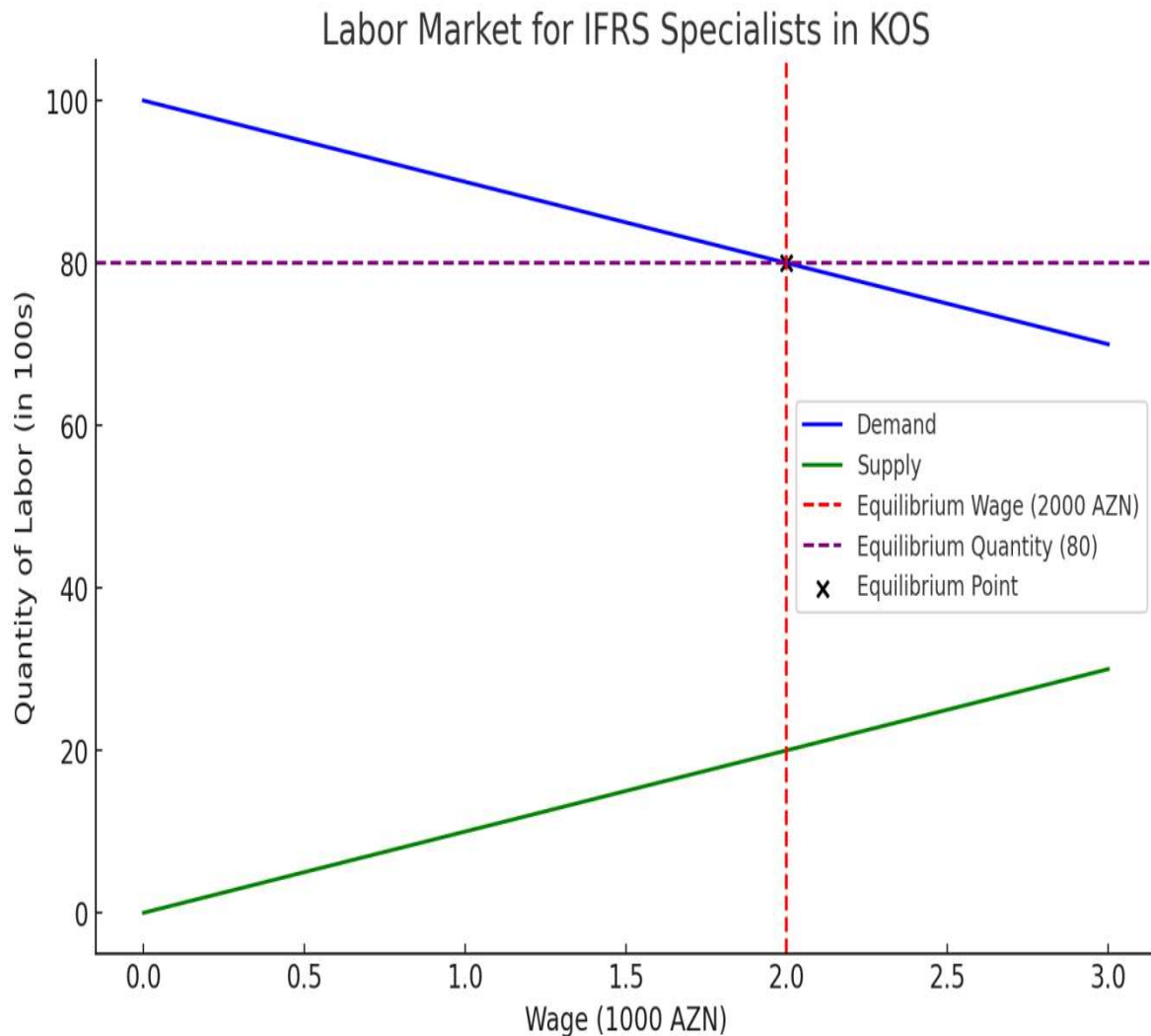
- Sahibkarların maarif səviyyəsinin aşağı olması – Bir çox sahibkar beynəlxalq standartların əhəmiyyəti və faydaları barədə kifayət qədər məlumata malik deyil, bu da tətbiqin könüllü şəkildə yayılmasını əngəlləyir.

Bu məsələlərin həlli üçün dövlət tərəfindən hədəfli və sistemli proqramların hazırlanması və həyata keçirilməsi zəruridir. Bu proqramlara təlim və sertifikatlaşdırma təşəbbüsləri, proqram təminatı üçün subsidiyalar, hüquqi tənzimləmələrin təkmilləşdirilməsi və maarifləndirici kampaniyalar daxil edilməlidir.

Təhlil: Tələb və Təklif Əyrisi: Qırmızı xətt əmək haqqı gözləntilərinin (2000 AZN) bazar balansını göstərir. Görünür ki, KOS-ların təklif etdiyi 1200 AZN maaş əmək bazarında tələb-təklif balansını təmin etmir, çünki təklif olunan maaş daha çox işçi çatışmazlığına səbəb olur.

Şəkil 1.

KOS-ların əmək haqqı təklifləri ilə potensial kadrların əmək haqqı gözləntilərini əmək bazarında qarşılaşdırın tələb təklif əyrisi

Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

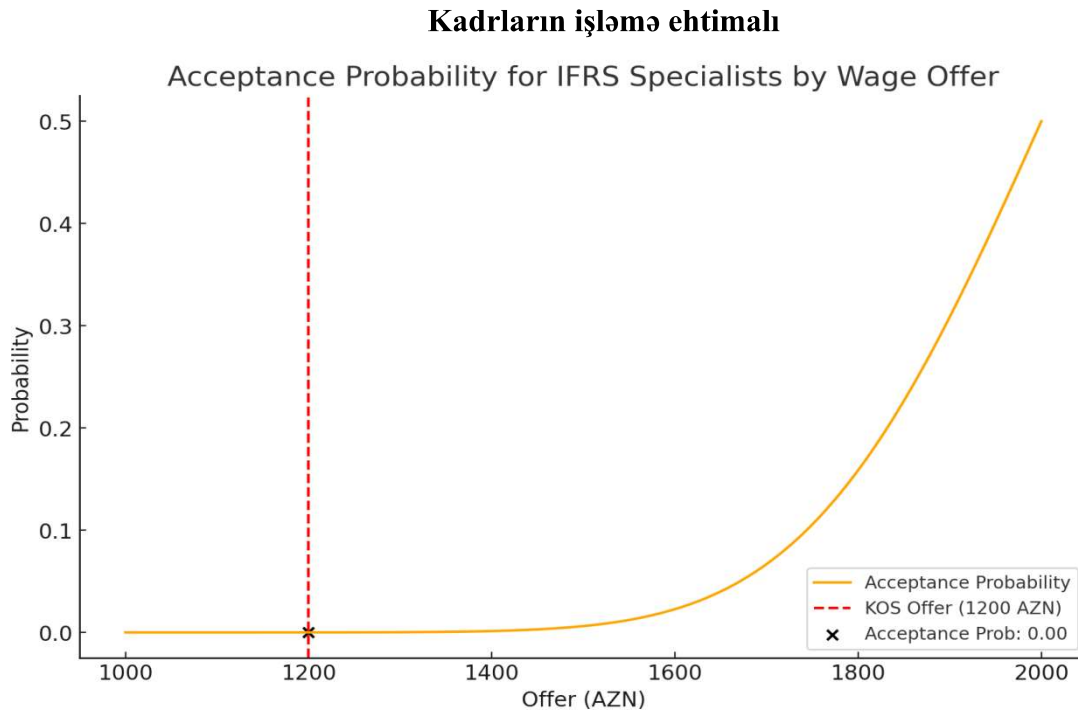
AUDİT 2025, 2 (48), səh. 17-28.

AUDIT 2025, 2 (48), pp. 17-28.

АУДИТ 2025, 2 (48), стр. 17-28.

Kadrların İşləmə Ehtimalı: Narıncı qrafik əmək haqqı təkliflərinin qəbul olunma ehtimalını göstərir. KOS-ların 1200 AZN əmək haqqı təklifi, işçi gözləntilərini qarşılamadığı üçün təxminən 0.16 (16%) ehtimalla qəbul edilə bilər. Bu, KOS-ların yüksək ixtisaslı mühasibləri cəlb etməsini çətinləşdirir.

Şəkil 2.

Mənbə: Müəllifin hesablamaları əsasında tərtib edilmişdir.

Təkliflər:

Subsidiyalar: KOS-ların mühasiblərə yüksək əmək haqqı ödəyə bilməsi üçün dövlət dəstəyi göstərilə bilər.

Təlimlər: Mövcud işçi qüvvəsinin ixtisasını artırmaq üçün təlim proqramları təşkil etmək. Bu təlimləri ölkəmizdə hal-hazırda tədris edən İATM, Barratson, Bridge Academy kimi özəl kurslar fəaliyyət göstərir. Dövlət Məşğulluq Agentliyi necə ki, işsiz məzunlar üçün bənzər təlimlərin əlçatanlığını təmin edərək minimum əmək haqqı məbləğində təqaüd verir. Eyni zamanda KOS-larda çalışan mühasiblərin də bu təlimlərə cəlb olunmasını maliyyələşdirə bilər.

KOS-ların Beynəlxalq Maliyyə Standartları əsasında inkişaf potensialı və global bazara çıxış imkanları

KOS-larda maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlara (MHBS/IFRS) uyğun şəkildə hazırlanması onların şəffaflığını və etibarlılığını əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Belə hesabatlar yalnız yerli deyil, beynəlxalq səviyyədə də tanınır və bu da KOS-ların xarici investorlar, maliyyə institutları və tərəfdaşlarla əməkdaşlıq imkanlarını genişləndirir. Xüsusilə BİG 4 adlandırılan global audit şirkətlərinin – Deloitte, PwC, EY və KPMG – müsbət audit rəyi, həmin hesabatların yüksək keyfiyyətli və beynəlxalq tələblərə cavab verdiyini təsdiqləyir. Bu cür audit rəyi KOS-ların global bazarlara çıxışında mühüm etimad göstəricisidir. Beynəlxalq investorlar və kreditörlər üçün BİG 4-ün rəy verdiyi hesabatlar daha cəlbedici və risk baxımından daha az

AUDİT 2025, 2 (48), səh. 17-28.

AUDIT 2025, 2 (48), pp. 17-28.

АУДИТ 2025, 2 (48), стр. 17-28.

hesab olunur. Nəticədə, KOS-ların xarici maliyyələşməyə çıxış imkanı artır, bu da onların miqyasca böyüməsinə və iri sahibkarlara çevrilməsinə zəmin yaradır (5).

Bundan əlavə, MHBS-ə əsaslanan hesabatlar müəssisə daxilində qərar qəbul etməni də asanlaşdırır və daha effektiv idarəetməyə yol açır. Şəffaflıq və hesabatlılıq səviyyəsinin artması həmçinin dövlət orqanları və nəzarət qurumları ilə münasibətləri də asanlaşdırır. KOS-ların strukturlaşması və hüquqi şəffaflığı onların IPO (ilk səhmlərin kütləvi yerləşdirilməsi) və ya birləşmə-satınalma proseslərinə daxil olmasını da mümkün edir. Beləliklə, beynəlxalq standartlara uyğun maliyyə hesabatları təkcə mühasibatlıq üçün deyil, eyni zamanda strateji inkişaf üçün də əsas alətə çevrilir. Bu yanaşma KOS-ları daha dayanıqlı, rəqabətə davamlı və uzunmüddətli inkişaf potensialına malik müəssisələrə çevirə bilər. Eyni zamanda, belə hesabatlar investorlar üçün risklərin daha dəqiq qiymətləndirilməsinə və daha şəffaf müqavilə şərtlərinin formalaşmasına imkan verir. Qlobal bazarda uğurlu fəaliyyət göstərmək istəyən KOS-lar üçün IFRS tətbiqi artıq lüks deyil, zərurətə çevrilib. Azərbaycanın iqtisadi inkişaf strategiyasında KOS-ların gücləndirilməsi prioritet sayıldığından, onların beynəlxalq hesabatlılığa keçidi xüsusi dəstək və təşviqlə müşayiət olunmalıdır (1, s. 146). Son nəticədə isə bu addım həm KOS-ların, həm də ölkənin qlobal iqtisadi sistemə integrasiyasını sürətləndirəcək.

KOS-larda Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarının tətbiqinin iqtisadi effektlərinə davamlı inkişaf perspektivindən yanaşma

Beynəlxalq Maliyyə Hesabatı Standartlarının (BMHS/IFRS) KOS-larda tətbiqi yalnız maliyyə şəffaflığını artırmaqla kifayətlənmir, həm də onların sosial və ekoloji məsuliyyətlərini sistemləşdirməyə imkan yaradır. Davamlı inkişafın əsas komponentlərindən biri olan korporativ məsuliyyətin hesabatlarda əks olunması, müəssisələrin ictimai etimadını möhkəmləndirir. MHBS-in tətbiqi sayəsində KOS-lar ESG (ekoloji, sosial və idarəetmə) prinsiplərini maliyyə hesabatlarına integrasiya edə bilər. Bu isə onların “yaşıl maliyyə” və “dayanıqlı investisiya” sahələrində daha çox resurs cəlb etməsinə şərait yaradır. Dünya miqyasında fəaliyyət göstərən fondlar və maliyyə institutları artıq ESG indikatorlarını əsas meyar kimi götürdüyündən, MHBS əsasında hesabatlılıq KOS-ların belə fondlara çıxışını asanlaşdırır (1, s. 153). Məsələn, Avropa İttifaqının “Yaşıl Razılaşma” cərcivəsində maliyyələşdirdiyi layihələrdə iştirak üçün şəffaf və beynəlxalq səviyyədə qəbul olunmuş hesabatlara üstünlük verilir. Bu baxımdan, MHBS tətbiq edən KOS-lar yalnız bazar iştirakçısı deyil, eyni zamanda dayanıqlı iqtisadiyyatın fəal subyektinə çevrilir. Eyni zamanda, bu yanaşma müəssisələrin reputasiya risklərini azaldır və ictimai baxımdan daha etibarlı tərəfdaşlar kimi qəbul olunmalarına səbəb olur. KOS-ların bu şəkildə qurumsallaşması onların uzunmüddətli strateji planlamaya əsaslanan idarəetməsini gücləndirir. Davamlılıq indikatorları daxil edilmiş hesabatlar dövlətin dayanıqlı iqtisadi inkişaf planlarına uyğunluq baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Belə hesabatlar təkcə maliyyə nəticələrini deyil, eyni zamanda sosial təsiri və resurslardan istifadə effektivliyini də əks etdirdiyi üçün makroiqtisadi planlama üçün də dəyərli mənbəyə çevrilir. Bu yanaşma vasitəsilə KOS-lar regional sosial-iqtisadi balansın təmin olunmasında daha fəal rol oynaya bilər. MHBS-in davamlılıq aspektindən tətbiqi, KOS-ların yalnız iqtisadi deyil, həm də sosial və ekoloji dəyərlər baxımından güclənməsinə xidmət edir. Nəticədə, bu standartların tətbiqi Azərbaycanın dayanıqlı iqtisadi inkişaf konsepsiyasına uyğun müasir biznes ekosisteminin formalaşmasına töhfə verir. Bu isə KOS-ların yalnız “kiçik və orta” deyil, həm də “məsuliyyətli və perspektivli” müəssisələr kimi mövqelənməsinə səbəb olur (6, s. 133-134).

AUDİT 2025, 2 (48), səh. 17-28.

AUDIT 2025, 2 (48), pp. 17-28.

АУДИТ 2025, 2 (48), стр. 17-28.

Texnologiya: Mühəsibat xidmətlərini asanlaşdıran texnologiyalardan istifadə və ya bu xidmətləri xarici şirkətlərdən almaq. Belə ki, əgər müəssisədə gün ərzində baş verən maliyyə əməliyyatları mühəsib əməliyyatçı tərəfindən düzgün data olaraq müxtəlif mühəsibatlıq proqramlarına daxil edilərsə, həmin proqramlar MHBS uyğun olaraq hesabatlar hazırlaya bilər. Həmin proqramları tədqiq edərək nəzərinizə çatdırıram:

1. SAP (Systems, Applications, and Products in Data Processing): Mühəsibatlıq, maliyyə idarəetməsi, və hesabatların hazırlanmasında güclü bir ERP (Enterprise Resource Planning) sistemidir. IFRS uyğun hesabatlar yaratmaq üçün integrasiya olunmuş modul və xüsusiyyətlər təklif edir.

2. Oracle Financials (Oracle NetSuite): Böyük şirkətlər üçün nəzərdə tutulmuş ERP sistemidir (10, s. 118). IFRS tələblərinə uyğun maliyyə hesabatlarının hazırlanmasını dəstəkləyir. Tətbiqi böyük təşkilatlar üçün xüsusilə uyğundur.

3. QuickBooks Online: Kiçik və orta müəssisələr üçün ideal bir proqramdır. IFRS-ə uyğun maliyyə hesabatlarının tərtib olunmasını təmin edir.

4. Xero: Xüsusilə KOS-lar üçün nəzərdə tutulmuş bulud əsaslı mühəsibatlıq proqramıdır. IFRS-ə uyğun hesabat yaratmaq üçün integrasiya imkanlarına malikdir.

5. Microsoft Dynamics 365 Finance: Mühəsibatlıq, maliyyə idarəetməsi və IFRS hesabatlarının avtomatlaşdırılması üçün ideal platformadır. Böyük və orta ölçülü müəssisələr üçün uyğundur.

6. Zoho Books: Sadə və uyğun qiymətli mühəsibatlıq proqramıdır. IFRS uyğun hesabatların hazırlanmasını dəstəkləyir, xüsusilə kiçik bizneslər üçün uyğundur.

7. Tally ERP 9: IFRS standartlarını dəstəkləyən, əsasən Hindistan bazarında məşhur olan mühəsibatlıq proqramıdır. Kiçik və orta müəssisələr üçün istifadə olunur.

Bu proqramlar, müxtəlif biznes ölçüləri və ehtiyaclarına uyğun olaraq seçilə bilər. IFRS hesabatlarının dəqiqliyini təmin etmək üçün mühəsibatlıq heyətinin bu proqramları düzgün istifadə edə bilməsi vacibdir.

KOS-lar üçün IFRS tətbiqinin stimullaşdırılması məqsədilə Azərbaycanda bir neçə vergi islahatının aparılması məqsədə uyğundur:

Vergi güzəştləri və mükafatları: IFRS tətbiq edən KOS-lara vergi güzəştlərinin təqdim edilməsi: IFRS standartlarına keçən KOS-lara vergi güzəştləri və ya azalmış vergi dərəcələri tətbiq olunaraq, bu təşəbbüsləri stimullaşdırmaq mümkündür. Bu, KOS-ların mühəsibatlıq sistemlərini modernləşdirmək və daha şəffaf etmək üçün maliyyə motivasiyası yaradacaq (2).

Vergi bəyannamələrinin sadələşdirilməsi: IFRS tətbiq edən KOS-ların vergi bəyannamələrini sadələşdirərək, mühəsibatlıq prosedurlarını asanlaşdırmaq və bürokratik maneələri aradan qaldırmaq lazımdır. Bu, KOS-ların əlavə xərclərdən qaçmasını və sistemə keçidini sürətləndirməsini təmin edəcək.

Maliyyə hesabatlarının şəffaflığına əsaslanan vergi mükafatları: KOS-ların maliyyə hesabatlarının şəffaflığını artırmaq üçün onlara vergi mükafatları və ya əlavə dəstək göstərilməsi faydalı ola bilər. Bu, vergi orqanlarına doğru məlumat təqdim edən və vergi ödənişlərini düzgün həyata keçirən KOS-ları təşviq edəcək (2).

Kiçik və orta sahibkarlara dair xüsusi vergi qanunlarının hazırlanması: KOS-lar üçün IFRS tətbiqinin asanlaşdırılması məqsədilə kiçik və orta sahibkarlara yönəlik xüsusi vergi qanunları hazırlanmalıdır. Bu qanunlar, KOS-ların vergi öhdəliklərini yerinə yetirərkən daha

AUDİT 2025, 2 (48), səh. 17-28.

AUDIT 2025, 2 (48), pp. 17-28.

АУДИТ 2025, 2 (48), стр. 17-28.

uyğun şərtlər və asanlaşdırılmış prosedurlar təklif etməlidir.

Bu vergi islahatları, KOS-ların İFRS standartlarına keçməsinə və tətbiqini stimullaşdıraraq, həm iqtisadiyyatın şəffaflığını artıracaq, həm də KOS-ların maliyyə hesabatlarının daha doğru və etibarlı olmasına kömək edəcək.

Y E K U N

KOS-ların İFRS standartlarını tətbiq etməsi Azərbaycanda maliyyə hesabatlarının şəffaflığını artıracaq və iqtisadiyyatın daha dayanıqlı inkişafını təmin edəcək. Lakin, bu prosesin uğurlu həyata keçirilməsi üçün kadr potensialının artırılması və müvafiq təlimlərin keçirilməsi zəruridir. Dövlət Məşğulluq Agentliyi və KOBİA-nın KOS rəhbərləri ilə birgə layihələr hazırlayaraq, mühasiblərin peşəkar inkişafını dəstəkləmək və təlimləri genişləndirmək lazımdır. Bundan əlavə, beynəlxalq maliyyə mühasibat proqramlarının istifadəsi texnoloji imkanları artıracaq və mühasibatlıq sistemlərinin səmərəliliyini yüksəldəcək. Dövlətin vergi güzəştləri və mükafatları ilə KOS-ların İFRS tətbiqinə marağını artırmaq, bu sahədəki islahatları sürətləndirə bilər. Bu tədbirlər nəticəsində KOS-lar daha şəffaf maliyyə hesabatları təqdim edəcək, investor etimadı artacaq və iqtisadi inkişaf sürətlənəcək.

İFRS tətbiqi KOS-ların rəqabət qabiliyyətini gücləndirərək, ölkənin ümumi iqtisadiyyatı üçün müsbət nəticələr verəcək. Bu tədbirlər Azərbaycan iqtisadiyyatına bir neçə mühüm töhfə verə bilər. İlk növbədə, KOS-ların daha şəffaf maliyyə hesabatları təqdim etməsi, onların banklardan və digər maliyyə qurumlarından asanlıqla kredit əldə etməsinə imkan yaradacaq, bu da biznesin inkişafını dəstəkləyəcək. İFRS tətbiqi ilə maliyyə hesabatlarının beynəlxalq standartlara uyğun olması, xarici investorların etibarını artıracaq və xarici investisiyaların cəlbini stimullaşdıracaq. KOS-ların rəqabət qabiliyyətinin artırılması isə onların global bazarlarda fəaliyyət göstərməsini asanlaşdıracaq və Azərbaycanın ixrac potensialını gücləndirəcək. Üstəlik, İFRS-nin tətbiqi, mühasibatlıq sahəsində texnoloji innovasiyaların yayılmasına şərait yaradacaq, bu da ölkədə texnoloji infrastrukturun inkişafını sürətləndirəcək. Beləliklə, KOS-ların iqtisadiyyatdakı xüsusi çəkisinin artırılması, ölkənin ümumi iqtisadiyyatının inkişafına mühüm töhfələr verəcək, xüsusən də qeyri-neft sektorunun inkişafını dəstəkləyəcək.

Bununla yanaşı, dövlətin vergi güzəştləri, subsidiyalar və mükafatlandırma mexanizmləri vasitəsilə KOS-ları İFRS tətbiqinə təşviq etməsi bu sahədəki islahatların daha sürətli və genişmiqyaslı şəkildə həyata keçirilməsinə imkan verə bilər. Bu tədbirlər nəticəsində KOS-lar daha şəffaf və beynəlxalq standartlara uyğun maliyyə hesabatları təqdim edəcək, bu isə həm yerli, həm də xarici investorların etimadını artıracaq.

İFRS tətbiqi eyni zamanda KOS-ların bank və digər maliyyə qurumlarından daha asan və

AUDİT 2025, 2 (48), səh. 17-28.

AUDIT 2025, 2 (48), pp. 17-28.

АУДИТ 2025, 2 (48), стр. 17-28.

əlverişli şərtlərlə maliyyələşməsinə şərait yaradacaq. Bu isə bizneslərin inkişafını sürətləndirəcək və iqtisadi dövriyyənin genişlənməsinə töhfə verəcək. Digər tərəfdən, maliyyə hesabatlarının beynəlxalq tanınan formatda tərtib olunması xarici investorların ölkəyə marağını artıracaq, bu da kapital axınını gücləndirəcək.

KOS-ların rəqabət qabiliyyətinin yüksəlməsi onların regional və global bazarlarda fəaliyyətini asanlaşdıracaq, nəticədə Azərbaycanın ixrac potensialı güclənəcək. İFRS-in tətbiqi eyni zamanda mühasibatlıq sahəsində rəqəmsallaşma və texnoloji innovasiyaların yayılmasına da təkan verəcək, bu da ölkədə ümumi texnoloji infrastrukturun inkişafını sürətləndirəcək.

Nəticə etibarilə, KOS-ların iqtisadiyyatda çəkisinin artırılması, onların şəffaf və effektiv fəaliyyətinin təmin edilməsi ölkənin qeyri-neft sektorunun inkişafına və ümumi iqtisadi sabitliyə ciddi töhfələr verəcək. Bu baxımdan, İFRS-in geniş tətbiqi yalnız mühasibatlıq sahəsində deyil, bütün iqtisadi sistemdə pozitiv dəyişikliklərə yol açacaq strateji bir addım kimi qiymətləndirilməlidir.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Albu, C., Albu, N., Bunea, S., Calu, D. A., Girbina, M. M. (2014). İnkişaf edən iqtisadiyyatlarda KOS-lar üçün İFRS-nin tətbiqi. Hesabatlıq və İctimai Siyasət Jurnalı, 33(2), s. 139–163. Məqalə. <https://doi.org/10.1016/j.acclit.2014.03.001>
2. Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi. (2020). Maliyyə savadlılığı üzrə təlim materialları. Bakı: Təhsil İnkişaf Fondu. Təlim materialı. 48 s.
3. Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Nazirliyi. (2021). MHBS üzrə metodiki vəsait. Bakı: Maliyyə Nazirliyi. Metodik vəsait. 96 s.
4. Deloitte. (2021). İnkişaf edən bazarlar üçün İFRS-nin qəbulunun çətinlikləri. Analitik hesabat. <https://www2.deloitte.com>.
5. Dünya Bankı. (2019). İnkişaf etmiş ölkələrdə İFRS-nin qəbulunun iqtisadi təsirləri. Analitik hesabat. Washington D.C.: Dünya Bankı. <https://worldbank.org>
6. Əliyev, T. (2020). Maliyyə uçotu və hesabatlılıq. Bakı: ADİU nəşriyyatı. Dərslik. 188 s.
7. Məhərrəmov, F. (2019). Kiçik biznes və mühasibat uçotu. Bakı: Azərnəşr. Dərslik. 212 s.
8. Nobes, C. (2015). KOS-lar üçün İFRS: bir tənqid. Avropada Hesabatlıq Jurnalı, 12(2), s. 191–213. Məqalə. <https://doi.org/10.1080/09638180500252042>
9. OECD. (2023). SME and Entrepreneurship Outlook. Paris: OECD Publishing. Analitik hesabat. <https://www.oecd.org>
10. Tan, J. (2019). Financial Literacy in Developing Economies. Asia-Pacific Journal of Finance, 14(3), s. 112–134. Məqalə.
11. <https://www.stat.gov.az/source/entrepreneurship/>
12. <https://tif.edu.az/xeberler/>

Vusal Zulfugar Mursalov,
lecturer, Ph.D. Student,
Baku Business University,
E-mail: vusalmursalovbbu@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-8315-6648>
© V.Z. Mursalov, 2025

ECONOMIC EFFECTS OF IFRS IMPLEMENTATION IN SME ENTITIES

ABSTRACT

The purpose of the research is to analyze the economic outcomes of implementing International Financial Reporting Standards (IFRS) in small and medium-sized enterprise (SME) entities in Azerbaijan, to evaluate its benefits and challenges, and to propose a solution mechanism for optimizing its application.

The methodology of the research – the research uses a mixed-method approach, including analysis of financial reporting data from Azerbaijani SMEs, along with surveys and interviews conducted with entrepreneurs.

The practical importance of the research – the proposed solution mechanisms offer practical insights for accountants and SME managers to maximize the benefits of IFRS while effectively addressing its challenges. These insights are essential for enhancing the competitiveness of SMEs and enabling their development in an increasingly globalized market. Moreover, the study provides practical recommendations for the government's role in facilitating IFRS adoption through targeted support mechanisms such as tax regulation.

The results of the research – the study identifies three main economic effects of IFRS implementation in Azerbaijani SMEs: increased financial transparency, improved credit-worthiness, and expanded investment opportunities. However, SMEs face significant barriers such as high training costs for existing staff and the scarcity or high wage demands of personnel with strong IFRS knowledge.

The originality and scientific novelty of the research – this research is one of the first studies to examine the economic impact of IFRS adoption in Azerbaijani SMEs. Its scientific novelty lies in the systematic evaluation of IFRS's economic effects, the identification of specific challenges during its implementation, the development of effective strategies and policies to address them, and the analysis of its impact on the integration of SMEs into global financial markets.

Keywords: IFRS, SMEs, financial reporting, economic effects, transparency, investment.

*Мурсалов Вусал Зулфугар оглы,
преподаватель, докторант,
Бакинский Университет Бизнеса
E-mail: vusalmursalovbbu@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-8315-6648>
© Мурсалов В.З., 2025*

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЭФФЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В СУБЪЕКТАХ МСП

Р Е З Ю М Е

Цель исследования – проанализировать экономические последствия внедрения МСФО в субъектах малого и среднего предпринимательства (МСП) в Азербайджане, оценить преимущества и трудности, а также предложить механизм решения для оптимизации их применения.

Методология исследования – в исследовании использовались смешанные методы, основанные на анализе данных из финансовой отчетности субъектов МСП в Азербайджане, а также на результатах опросов и интервью с предпринимателями.

Практическая значимость исследования – предложенные в исследовании механизмы решений представляют собой практические рекомендации для бухгалтеров и менеджеров МСП с целью максимизации пользы от применения МСФО и эффективного решения связанных с ними проблем. Эти рекомендации особенно важны для повышения конкурентоспособности МСП и обеспечения их развития на быстро глобализирующемся рынке. Кроме того, исследование предлагает практические рекомендации правительству по облегчению внедрения МСФО через целенаправленные механизмы поддержки, такие как налоговое регулирование.

Результаты исследования – установлено три ключевых экономических эффекта применения МСФО в азербайджанских МСП: повышение финансовой прозрачности, улучшение кредитоспособности и расширение инвестиционных возможностей. Однако МСП сталкиваются с такими проблемами, как высокие затраты на обучение персонала и нехватка квалифицированных кадров с хорошим знанием МСФО или высокая стоимость их найма.

Оригинальность и научная новизна исследования – данное исследование является одним из первых, посвященных изучению экономического воздействия применения МСФО в азербайджанских МСП. Научная новизна заключается в системной оценке экономических эффектов МСФО для МСП, выявлении специфических трудностей при внедрении, разработке эффективных политик и стратегий по их устранению, а также в исследовании влияния на интеграцию МСП в глобальные финансовые рынки.

Ключевые слова: МСФО, МСП, финансовая отчетность, экономические эффекты, прозрачность, инвестиции.

*Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
27.03.2025
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir:
30.04.2025
Çapa qəbul olunmuşdur: 25.05.2025*

*Дата поступления статьи в
редакцию: 27.03.2025
Отправлено на повторную обработку:
30.04.2025
Принято к печати: 25.05.2025*

*The date of the admission of the article
to the editorial office: 27.03.2025
Send for reprocessing: 30.04.2025
Accepted for publication: 25.05.2025*